

SAVAŞ VE EDEBİYAT BAĞLAMINDA ANNE/ANA KONULU ŞİİRLER ÜZERİNDE BİR İNCELEME DENEMESİ: “AKMA TUNA AKMA” ŞİİR ANTOLOJİSİ ÖRNEĞİ

EMİNA VİLDİÇ*

Önsöz

Yakın tarihimizde meydana gelen Bosna Savaşı'nın (1992-1995) trajik içerikleriyle çağdaş Türk edebiyatının kaynaklarından biri olduğu artık bilinmektedir. Dolayısıyla bu savaşın Türk edebiyatının edebi türlerine yansımaları da doğaldır. Savaş sonucunda ortaya çıkan can kaybının 215.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Kayıpların arasında binlerce masum çocuk, savunmasız kadın, anne, nine de yer almaktadır. Türk şairleri tarafından Bosna-Hersek'te yaşanan savaşın etkisiyle kaleme alınan şiirlerin sayısı çoktur. Bu çalışmada “Akma Tuna Akma” şiir antolojisinde yer alan anne konulu “Bosnalı Analara Ağıt” ve “Bosnalı Annem” şiirleri içerik açısından tasnif edilip incelenmektedir.

Giriş

Bosna-Hersek'te yaşanan savaşın etkisiyle Türkiye'de basılmış şiirlerin sayısı çok olduğunu bilinmektedir. Çalışmamızı yaparken bu konuyla ilgili bilgilere Hasan Akay'ın “Savaş Görmüş Çocukların Şiiri”, Arif Ay'ın “Bosna Şiir Seçkisi”, Rıdvan Canım'ın “Bosna, Ah Bosna”, Mücahit Koca'nın “Bosna Kitabı” ve Abdullah

* Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Doktora Öğrencisi.

Yugoslavya'da komünist sistemin yıkılmasıyla birlikte 1989-1990 yıllarında çok partili seçimler düzenlenmiştir. Bosnalı Müslüman Milliyetçilerin Demokratik Eylem Partisinin kurucusu Aliya İzetbegoviç'tir.

Yiğitoğlu'nun "Ah, Bosna Bosna" şiir kitapları, Mehmet Aycı'nın "Akma Tuna Akma" şiir antolojisi ve Ali Parlak'ın "Zulme Susmak İhanetir" Bosna-Hersek, Azerbeycan ve Çeçenistan Şiirleri Antolojisi gibi önemli kaynaklara ulaştık¹. Seçkilerde yer alan metinlerden de yararlandık. Buna örnek olarak Kürşad Kara'nın "Türkiye'de 1992-1995 Yılları Aralığında Dergilerde Yayınlanan Bosna Temalı Şiirler"², Abide Doğan ve Sibel Hatipoğlu'nun yazdığı "Günümüz Türk Edebiyatında Bosna Savaşı"³ makalelerini gösterdik.

Bu çalışmada "Akma Tuna Akma" şiir antolojisinde yer alan anne konulu "Bosnalı Analara Ağıt" ve "Bosnalı Annem" şiirleri içerik açısından tasnif edilip incelenmektedir. Çünkü anne, bireysel ve toplumsal yaşamda belirleyici unsurların başında olması bakımından dikkate değerdir.

Balkan ülkelerinden biri olan Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin doğusunda ve güneydoğusunda

Sırbistan ile Karadağ, kuzeyinde ve batısında Hırvatistan bulunmaktadır. Adriyatik Denizi'ne 20 km uzunluğunda bir kıyısı vardır. Yüzölçümü 51.129 km karedir (Maranki 1993: 22). Eski Yugoslavya Cumhuriyetleri arasında yer alan Bosna-Hersek'te yaşayan ilk halkın İlliryalılar olduğuna dair güçlü kanıtlar vardır. Muhtemelen Bosna ismi de İllircede "akarsu" anlamına gelen "bos" sözcüğünden türemiştir (Taşar ve diğ., 1996: 193).

Yugoslavya'da komünist sistemin yıkılmasıyla birlikte 1989-1990 yıllarında çok partili seçimler düzenlenmiştir. Bosnalı Müslüman Milliyetçilerin Demokratik Eylem Partisinin kurucusu Aliya İzetbegoviç'tir. Bosna'da Radovan Karadžić Sırp Milliyetçi Partinin başkanlığına seçilmiş ve 1991 senesinde Sırp Halkı'nın Parlamentosunu ilan etmiştir. Aynı senenin Eylül ayında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, eski Yugoslavya'ya silah satışına ambargo koymuştur. 1992 yılında Avrupa Topluluğu ve bazı ülkeler Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını tanımadılar. 1992 yılında Nisan ayında Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin Bijeljina şehri Arkan'ın liderliğinde Sırlar tarafından işgal edildi ve katliama başlandı. Hazirana kadar Sırlar Bosna'nın yüzde %70'ini ele geçirdi. 1993 yılında Bosnalı Müslüman-Hırvat Savaşı da ortaya çıktı. 1993'te Şubat ayında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyininin 808 numaralı kararıyla eski Yugoslavya için Uluslararası Suç Mahkemesi kurulması önerildi. Ekim'de Fikret Abdiç, Bihaç bölgesinde Batı Bosna bölgesinin özerkliğini

ilan ederek kendi yandaşlarıyla Bosna ordusu içinde Müslümanların kendi aralarında çatışmalarına neden oldu. Ocak 1994 yılında Abdiç'in güçleriyle Bosna ordusu arasında ateşkes imzalandı. Nisan ayında Sırpların Gorazde (Gorajde) saldırıları hız kazanırken ilk kez NATO bombardımanı başladı. 1995 yılında uluslararası mahkeme tarafından Karadziç ve Mladiç savaş suçlusu ilan edildi. Mayısta NATO uçakları Sırpların Pale yakınındaki silah deposunu bombaladı. Kasım 1995 yılında Dayton, Ohio'daki Wright-Patterson havaalanında yapılan barış görüşmeleri Miloşević, Tudjman ve İzetbegoviç'i bir araya getirdi.⁴ Bosna devleti için ilk taslak hazırlandı. Bosna'nın % 51'i Müslüman-Hırvat Federasyonu'na, % 49'u Republika Srpska'ya bırakıldı (Cohen 1999: 28-38).

Savaş nedeniyle anne-çocuk bağının kopuk olması doğaldır. Çünkü savaşın neden olduğu kayıplar, insanda olumsuz duyguların doğmasına sebep olur.

Şiirlerin İçerik Unsurları

Ailede bireylerin sevgi ve güven ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılayan annedir. Bilindiği gibi soyun devamını sağlayan, iş gücünü artıran, sevgi ve şefkat duygularının simgesi anne, kendinden önce çocuğu için yaşar. Savaş nedeniyle anne-çocuk bağının kopuk olması doğaldır. Çünkü savaşın neden olduğu kayıplar, insanda olumsuz duyguların doğmasına sebep olur. "Akma Tuna Akma" şiir antolojisinde yer alan anne konulu şiirler "Bosnalı Analara Ağıt", "Bosnalı Annem" dir.⁵

a. İzlek (Ana Fikir)

Durali Doğan'ın "Bosnalı Analara Ağıt" şiirinin içeriğini genel olarak özetleyen, çarpıcı bir şekilde yansıtan kavram "ana" dir. Şiirde vurgulanmak istenen duygu ve düşüncenin etkisini aktarabilmek için sık sık tekrarlanan ifadeler: "ana", "Allah'ım", "oy".

"Bir tarafta Bosna bir yandan benim
Yüreğim dağlıyor dağlıyor ana
Evinin direği göçmüş nineler
"Yavrum yavrum" deyi ağlıyor ana
(...) Anamın bacımın ırzına oy oy
Karnında şişlenen kuzuma oy oy
Dehşete ağlayan sazıma oy oy

Çiğer parelerim paylıyor ana
 Saraybosna boran bir kar Allah'ım
 Ümmetin bağrında bir kor Allah'ım
 Sırlıya lanet ver şer ver Allah'ım
 Oğlun böyle dua eyliyor ana (...) (Aycı 1993: 40)

Bunlara ana öge ya da leitmotif denilmektedir. Bu ögeler aynı anda şiirin ahenk sağlayıcı unsurlardandır.

"Bosnalı Analara Ağıt" şiirinde olduğu gibi "Bosnalı Annem" şiirinde de ana izlek anne/anadır. Tekrar edilen ifade "annem" dir:

"Yavruyu kucaklayan elleri aradım annem", "Alkışlayanlara ağladım annem", "İşte ben onlara ağladım annem", "Milyonlara ağladım annem" (Aycı 1993: 26).

Görüldüğü gibi tekrar eden diğer unsur "ağladım" ifadesi de hem şiirde ahengi sağlıyor hem de vurgulamak istenen anlamı gösteriyor.

b. Düşünce

Düşünce soyut elemanların toplamıdır. Somut malzemeyi soyut ifadeye kavuşturmak, analiz ve sentez etmek, aralarında bağıntı kurmak ve bir sonuç çıkarmaktır. Şiirde düşünce malzemesi olduğu gibi sunulmaz, duyguya dönüştürerek sunulur (Çetin 2013: 18). Buna göre "Bosnalı Analara Ağıt" şiirinde görülen tutum, aktif tutum ya da etken tavidir. Bu tutumun bireysel boyutu da vardır. Doğan, kendisi bir davanın içinde bulunmaktadır, soru sorar:

"Bir tarafta Bosna bir yandan benim
 Yüreğim dağlıyor dağlıyor ana (...)
 "DURALI'yim bilmem bu nasıl kader
 Müslüman her yerde tekme tokat yer (...)" (Aycı 1993: 40)

"Bosnalı Analara Ağıt" şiiri güncel bir şiirdir. Doğan, içinde yaşadığı zaman ve henüz tarih olmamış ama bir gün tarih olabilecek olaydan bahseder.

Kibar Ayaydın'ın "Bosnalı Annem" şiirindeki sergilene tutum aktif tutumdur. Güncel bir şiirdir. Ayaydın, "Yavruyu kucaklayan elleri aradım annem", mısrasında bir şeyin peşinde olduğunu söyler. Aradığı, kendi çocuklarının ellerini tutan annelerdir. O ağlar. Tüm dünyanın gözü önünde gerçekleştiren ölüm vakaları, ıstırap çekenler, kızların attığı çığlıklar, sütsüz kalan çocuklar, zulme kulak vermeyen ve ses çıkarmayan için ağlar:

(...)Arkasında alkışayan eller
 Susan diller
 Ve ona yardım eden
 İşte ben onlara ağladım annem", (Aycı 1993: 26)

c. Olay

Şiirde geçen olayların sonucuna bakıldığında çözümsüz bir durum ortaya çıkmaktadır. Birbirine zıt ve çatışan unsurlar (olay veya olgu) vardır. Bosnalılar kan içinde kalınca dünya özgür ve mutludur. Bireysel bakımdan şairin çelişki içinde olduğu bellidir. Bunun sonucunda trajik, içinden çıkılmaz durumu şöyle dile getirmiştir:

*"(...) Bosnalı kan-revan hür dünya mutlu
Arslan yaya kalmış çakallar atlı
Kör dünya canavar kuduz suratlı (...)
"DURALI'yim bilmem bu nasıl kader
Müslüman her yerde tekme tokat yer
Elbette ki tarih tekerrür eder
Gaip nida böyle söylüyor ana (Aycı 1993: 40)*

Kıbar Ayaydın'ın *"Bosnalı Annem"* şiirinde de trajik bir olay olduğunu söyleyebiliriz. Ayaydın, tüm dünya önünde ağlar, savaşın trajik sonuçları önünde neredeyse çaresiz kalır. Ağlamaktan başka bir şey yapamaz:

*(...) "Gözleri oyulurken
Fıskıran kanın
Düşerken parmaklar, tetiksiz tüfeğin
Parçalanırken kafanın dipçikle
Saldırırken bir köpeğin
Yüzlercenin geçerken
Irzına deli olan bir
bakirenin
Feryadlarını
Duyarken ben
Dilsiz şeytan kesilen
Milyonlara ağladım annem" (Aycı 1993: 26).*

d. Duygu

Manevi bir olgu olan duygu, insanın hazza yönelik ve elemden kaçışlarının karşılığıdır. Örneğin korku duygusu elemden kaçışı, sevgi duygusu hazza yönelişi ifade eder (Çetin 2013: 54,55). *"Bosnalı Analara Ağıt"* şiirindeki duygular açık, acıklı, sert ve şiddetlidir. Hâkim olan kötümser duygular arasında çaresizlik, endişe, hüznün, kasvet, sıkıntı yer alır. Bu olumsuz duyguların doğduğu yer trajik bir ortamdır.

Sosyal ve siyasi olaylardan kaçmak isteyen birey, genelde çocukluk dönemine, hayale, dostluğa dönmek ister. Sığınacak yer arayışındadır. Dua edenler için sığınacak yer Allah'tır:

*Saraybosna boran bir kar Allah'ım
Ümmetin bağrında bir kor Allah'ım
Sırlıya lanet ver şer ver Allah'ım*

Oğlun böyle dua eyliyor ana (...) (Aycı 1993 :40).

Şiirde sosyal açıdan gizlenmiş gurbet duygusu da bulunmaktadır. "Bosnalı Analara Ağıt" şiirinde hitap edilen "ana", vatandır, ikinci ülkedir. Doğan'da, memleketinden uzakta kalmanın ortaya çıkardığı aidiyetsizlik ruh hali trajik bir yabancılaşma duygusunu da beraber meydana getirir.

"Bosnalı Annem" şiirinde hâkim olan kötümser duygular arasında üzüntü, endişe, hüznün, kasvet, sıkıntı yer almaktadır. "Bosnalı Analara Ağıt" şiirinde olduğu gibi "Bosnalı Annem" şiirinde de aynı duygular yer alır. Bunların dışında umutsuzluk hissi de bulunmaktadır; "Enkazına gömülen umutlar" , *Irzına deli olan bir bakirenin Feryadlarını Duyarken ben Dilsiz şeytan kesilen Milyonlara ağladım annem*" (Aycı 1993: 26). Ayaydın da ikinci memleketinden uzaktadır. Bu ikinci vatanı Bosna'dır. Ona "Bosnalı Annem" diye hitap eder.

e. Görüntü/Nesne

"Bosnalı Analara Ağıt" şiirindeki salt zemin olan görüntü resimsel görüntüdür. Dış dünya görüntüsü şairin ruhunda hissettiği manzaradır:

*"(...)Sancak-ı Şerif'in çehresi kanlı
Görülmemiş vahşet bu kadar denli
Dudakları ıslak gözleri nemli
Şühedanın kanı çalıyor ana
"(...) Bosnalı kan-revan hür dünya mutlu
Arslan yaya kalmış çakallar atlı
Kör dünya canavar kuduz suratlı (...)
Saraybosna boran bir kar Allah'ım
Ümmetin bağrında bir kor Allah'ım
Sırlıya lanet ver şer ver Allah'ım
Oğlun böyle dua eyliyor ana (...)"* (Aycı 1993: 40).

Şiirde somut nesnelere kan, göz, dikkat edilirse soyut anlam taşımaktadır. Göz, insanın beş duyusundandır. Görünen dünya maddi dünyadır. Gözyaşları,

insanın vücudundan akıttığı ‘damla’ olarak kabul edilirse acı, hüznün duygularının ifadesidir. Göz, manevi gayretin ve hamiyetin bir simgesi olarak algılanmaktadır. Kan ise hayatın ve ölümün imgesidir. Yaşamak için kan verir, kan dökülür. Şehitlerin kanı ise kutsaldır:

*“(…)Sancak-ı Şerif’in çehresi kanlı
Görülmemiş vahşet bu kadar denli
Dudakları ıslak gözleri nemli
Şühedanın kanı çalıyor ana”* (Aycı 1993: 40).

Şiirin anlamını güncelleştirmek amacıyla imgeler oluştururken edebî sanatlardan yararlanır. Şiirde bulunan edebî sanatlardan istiare sanatı:

*“(…)Evinin direği göçmüş nineler
“Yavrum yavrum”deyi ağlıyor ana
(…) Anamın bacımın ırzına oy oy
Karnında şişlenen kuzuma oy oy (…)”* (Aycı 1993: 40).

Burada “Yavrum yavrum”, Karnında şişlenen kuzuma” ifadelerinde “yavru” ve “kuzu” sözcüklerinin esas anlamı ödünç alınıp bir süreliğine belli bir amaç için kullanılması söz konusudur. Benzerlik ilişkine bağlı kalarak (yavru ve kuzu, çocuk olgusunun temsil eder) bu varlıklar arasında (yavru, kuzu, çocuk) kurulan ilişkilerden de bahsedilir.

Karşıtlığa dayalı imge üretme olarak tezat da bulunmaktadır:

*“(…) Bosnalı kan-revan hür dünya mutlu
Arslan yaya kalmış çakallar atlı
Kör dünya canavar kuduz suratlı (…)”* (Aycı 1993: 40).

Buradaki tezat iki farklı dünya arasından ibarettir. Bosnalılar kan içindeyken tüm dünya özgür ve mutlu ama kördür. Dünya, Bosna’da dökülen kanı görmek istememektir.

Bilindiği gibi şiirde anlam çoğaltma yöntemlerden biri ilham-ı tenasüb, iki veya daha fazla temel ve yan anlama sahip olan bir kelimeyi ilgili olduğu başka bir kelime yardımıyla bütün gerçek anlamlarını birden kastederek kullanmak demektir (Çetin, 2013:119). Burada mecazlı anlam söz konusu değildir. İki farklı kelime arasında anlam ilişkisi kurulur:

*Saraybosna boran bir kar Allah’ım
Ümmetin bağrında bir kor Allah’ım(…)* (Aycı 1993: 40).

Bu beyitte “kor” kelimesinin ‘yangın, ateş’ anlamlarını belirtilip ama ‘alev, fırtına’ söylenmemiştir. İşte, bu söylenmeyen anlamıyla ilgili olarak üstteki mısradan

“boran bir kar” kelimesi zikredilmektedir. Saraybosna’da kar yağınca bütün İslam ülkelerinde bir “kor” olur. Bu görülen “kor” yanmış Bosna’dır.

“Bosnalı Annem” şiirinde geçen somut nesnelere el, sine (bağır, göğüs), süt, kan, kulak, göz, dildir. Bu nesnelere arasında insanın beş esas duyusundan dördü; dokunma, işitme, görme ve tatma bulunmaktadır. Bunlara bağlı kalarak eller dokunmazlar (“yavruyu kucaklayan elleri aradım annem”) ancak vurur, öldürür (“Düşerken parmaklar, tetiksiz tüfeğin Parçalanırken kafanın dipçikle...”), düşen bombaların sesi ve bakirenin çığlıklarının sesi duyulur, dünya ses çıkarmaz (“Bir sese kulak verirken, Yanımda düşen bir bombanın, Enkazına gömülen umutlara...”, , Irzıma deli olan bir, bakirenin, Feryadlarını Duyarken ben, Dilsiz şeytan kesilen, Milyonlara ağladım annem” (Aycı 1993: 26). Dünya zulme karşı sessiz kalmaktadır:

“Sırp’ın kokan yüzünün
Arkasında alkışlayan eller
Susan diller (...)” (Aycı 1993: 26).

Süt veren annedir, sine, göğüs, bağır bir araçtır. Kanın hayat verdiği gibi süt de hayat verir. Ancak süt, şiirde ölümün imgesi olarak kullanılmaktadır:

“(...) Ölü bir kadının
Göğsünden
Emerken süt (...)
(...)Yanımda düşen Bir bombanın
Enkazına gömülen umutlara
Kanlarını içerken kasatura (...)

Her iki şiirde anne arketipinin özellikleri “annelik” ile ilgilidir (Jung 2005: 21). İyi olan, bakıp büyüten, besin sağlayandır. Her arketip olduğu gibi anne arketipinin sayısız tezahürü vardır. Şiirlerde bulunan tezahürler, kişisel anne ve büyükanne (nine)dir. Geniş anlamda gösterilen tezahür ülke (vatan), dar anlamda ise doğumdur. Bütün bu simgeler olumlu, iyi anlam taşımaktadır.

Şiirde kullanılan edebi sanatlardan biri benzetmedir:

“Yavruyu kucaklayan elleri aradım annem
Senin gibi sıcak bir sinenin
Bağrından koparken
Ölü bir kadının
Göğsünden Emerken süt (...)

“Senin gibi sıcak bir sinenin” ifadesinde benzetilen unsur sinedir, sıcak ise benzeten yönü, gibi benzetme edatı ve senin benzetendir.

Kişileştirme (teşhis sanatı) bulunur: “Kanlarını içerken kasatura.”

Şiirde anlam çoğaltma yöntemlerinden biri kelimelerin hecelerine ayrılmasıdır. Şiir de bu şekilde yazılmaktadır. Böylece ayrılmış heceler, hem ayrı kelimeler hem de birleştirip tek bir kelime olarak okunabilir. O kelimelerin çok farklı ve çok boyutlu anlamlarının çıkmasını sağlar. Bu teknik, cinas sanatından yararlanarak ortaya konulur:

Bosnalı Annem

Kibar Ayaydın

*Yavruyu kucaklayan elleri aradım annem
 Senin gibi sıcak bir sinenin
 Bağırından koparken
 Ölü bir kadının
 Göğsünden
 Emerken süt, sessizliği
 Alkışlayanlara ağladım annem
 Bir sese kulak verirken
 Yanımda düşen
 Bir bombanın
 Enkazına gömülen umutlara
 Kanlarımı içerken kasatura
 Sırp'ın kokan yüzünün
 Arkasında alkışlayan eller
 Susan diller
 Ve ona yardım eden
 İşte ben onlara ağladım annem
 Gözleri oyulurken
 Fıskıran kanın
 Düşerken parmaklar, tetiksiz tüfeğin
 Parçalanırken kafanın dipçikle
 Saldırırken bir köpeğin
 Yüzlercenin geçerken
 Irzına deli olan bir
 bakirenin
 Feryadlarını
 Duyarken ben
 Dilsiz şeytan kesilen
 Milyonlara ağladım annem" (Aycı 1993: 26).*

Bosnalı Analara Ağıt

Durali Doğan

*Bir tarafta Bosna bir yandan benim
Yüreğim dağlıyor dağlıyor ana
Evinin direği göçmüş nineler
"Yavrum yavrum" deyi ağlıyor ana*

*Sancak-ı Şerif'in çehresi kanlı
Görülmemiş vahşet bu kadar denli
Dudakları ıslak gözleri nemli
Şühedanın kanı çalıyor ana"*

*Bosnalı kan-revan hür dünya mutlu
Arslan yaya kalmış çakallar atlı
Kör dünya canavar kuduz suratlı
Türk'ü salyasıyla bağlıyor ana*

*Anamın bacımın ırzına oy oy
Karnında şişlenen kuzuma oy oy
Dehşete ağlayan sazıma oy oy
Çiğer parelerim paylıyor ana*

*Saraybosna boran bir kar Allah'ım
Ümmetin bağrında bir kor Allah'ım
Sırplıya lanet ver şer ver Allah'ım
Oğlun böyle dua eyliyor ana*

*"DURALI'yim bilmem bu nasıl kader
Müslüman her yerde tekme tokat yer
Elbette ki tarih tekerrür eder
Gaip nida böyle söylüyor ana (Aycı 1993: 40).*

Sonuç

Anne olgusu, bilim, eğitim, sanat, başta olmak üzere toplumsal yaşamda her zaman önemini koruyacak ve incelenmeye değer görülecektir. Anne konusunun, Bosna Savaşı'nı anlatan şiirlerde en çok işlenen konulardan biri olduğu bilinmektedir. Bu hususta hem olumlu duygular anne sevgisi, şefkati, koruyuculuğu, fedakârlığı hem de olumsuz duygular olarak anne acısı, ıstırabı, çaresizliği bulunmaktadır.

Bosna Savaşı döneminde yazılmış şiirlerde anne kavramının esas anlamının değiştiğini görürüz. Annenin artık vatan, toprak olarak nitelendiği görülmektedir. Şairlerin, anne sevgisi ve vatan sevgini bütünleştirmeye çalıştıklarını göze çarpar. “Bosnalı Analara Ağıt”, “Bosnalı Annem”, şiirlerinde hüznün, keder duygusu dışında heyecan duygusu, gizlenmiş kahramanlık duygusu da vardır. Bireysel ya da sosyal nitelikli kahramanlık olayları ve olguları duyguya ve heyecana bağlı olarak ifade edilir. Şiirlerde belirttiğimiz gibi anlam açısından anne; vatan, ülke, memleket, toprak kavramlarıyla eşittir. Savaş yıllarında ailede göze çarpan durum, evin erkeğinin yokluğudur. Savaş nedeniyle yaşanan zorluklar ailenin geçim yükünü kadının omuzlarına yüklemektedir. Erkeğin yokluğundan dolayı kadın maruz kalıp acı çeker. Anne, sevgi, şefkat ve merhametlin sembolü olduğu kadar, toplumun temelidir.

Zulme, haksızlığa karşı susmayan, Bosna Savaşı’nın olaylarını şiirlerine taşıyan Ayaydın ve Doğan, tarihe ve insanlığına ödetilecek kefareti dizleriyle göstermektedir. Bir gölge gibi şiirden ayrılmayan bu arka plan şahitliğin bir vechesi olarak görülmektedir.

Anlam açısından anne; vatan, ülke, memleket, toprak kavramlarıyla eşittir. Savaş yıllarında ailede göze çarpan durum, evin erkeğinin yokluğudur. Savaş nedeniyle yaşanan zorluklar ailenin geçim yükünü kadının omuzlarına yüklemektedir.

1 Emina Vildiç, “Bosna Savaşı’nın Modern Türk Şiirine Yansıması”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof.Dr. Hasan Akay, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010) s. 1-2

2 Bu çalışma, eprints.ibu.edu.ba/2311/ web sayfasından 01. Nisan 2014 tarihinde alınmaktadır.

3 Bu çalışma, eprints.ibu.edu.ba/1862/ web sayfasından 15. Mart 2014 tarihinde alınmaktadır

4 Bosna Savaşı’nın sonuçlarından biri insan kaybıdır. Tahmine göre insanın kaybı 215.000 civarındadır. Bunlardan 160.000’i Boşnak, 30.000’i Sırp ve 25.000’i Hırvat’tır. Yaralı sayısının 200.000’den fazla olduğunu tahmin edilmektedir. Öldürülen ve yaralı arasında bulunan çocuk, kadınların sayısı çoktur. Sadece Sarayevo’da 10.000’den fazla insan öldürüldüğü bilinmektedir. Bunlardan yaklaşık 2.000’ini çocuk olduğu ispat edilmektedir. bk. Nacmettin Alkan, Avrasya Edütleri, 2002, s.33

5 Çalışmada yöntemin şu baskısı esas alınmıştır: Nurullah Çetin, “Şiir Çözümleme Yöntemi”, Öncü Kitap, Ankara, 2013

Kaynaklar

- ALKAN, Necmettin. (2002), "Dayton Anlaşması Gölgesinde Bosna Hersek", *Avrasya Edütleri*, Sayı 22.
- AYCI, Mehmet. (1993), *Bosna Şiirleri-Akma Tuna Akma*, Ankara: Ocak Yayınları.
- COHEN, Roger. (1999), *Yıkık Evler Kırık Yürekler*, çev. Füsun Doruker, İstanbul: Sabah Kitapları.
- ÇETİN, Nurullah. (2008), *Şiir Tahlilleri 1*, Ankara: Öncü Kitap.
- ÇETİN, Nurullah. (2013), *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap.
- MARANKİ, Ahmet. (1993), *Balkan Mezalimi*, İstanbul: Timaş Yay.
- TAŞAR, M. Murat, B. Metin ve A. Ünaltay. (1996), *Bosna-Hersek'te Postmodern Ortaçağa Giriş*, İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- VİLDİÇ, Emina (2010), *"Bosna Savaşı'nın Modern Türk Şiirine Yansıması"* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi.
- JUNG, Carl Gustav. (2005), *Dört Arketip*, çev. Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul: Metis Yayınları.
eprints.ibu.edu.ba/2311/ (E.T. 01. Nisan 2014).
- eprints.ibu.edu.ba/1862/ (E.T. 15. Mart 2014).